

НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ МИСТЕЦТВА ТА ОСВІТИ
Міжнародна науково-практична онлайн-конференція
«Мистецька освіта: виклики та перспективи»

одним із провідних чинників суспільного прогресу в розвитку національної ідентичності та міжнаціональної й міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Безклубенко С. Д. Мистецтво як засіб комунікації. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Мистецтвознавство*. Вип. 32. Київ. 2015. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknukim_myst_2015_32_3 (дата звернення: 03.11.2025).
2. Кремень В. Національна ідентичність – неблаганна вимога часу: [модернізація освіти]. *Освіта України*. №37 (1017). Київ. 2009. С. 3.
3. Онофрійчук Л.М., Червоний М.В, Грига М.В. Вокально-хорове виховання учнів початкової школи у контексті українських національних традицій/ Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 205. 2022. С.140-145. DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-205-140-145
4. Онофрійчук Л.М, Червоний М.В., Лановенко Н.В., Газінська Л.В. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі інтегрованого навчання /Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання. Випуск 4. Київ. 2024. С. 60-66. [https://doi.org10.31652/3041-1017-2024\(4\)-08](https://doi.org10.31652/3041-1017-2024(4)-08)

DOI:

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ
УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ**

***Черномазова Є.О., здобувачка другого магістерського рівня вищої освіти
Науковий керівник: Білозерська Г.О., кандидат педагогічних наук, доцент***

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ролі музичного фольклору в національно-патріотичному вихованні молодших школярів. Проаналізовано потенціал українських колискових, обрядових та патріотичних пісень у формуванні національної ідентичності та духовно-моральних якостей. Особливу увагу приділено використанню музичного фольклору в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану. На основі аналізу наукових праць обґрунтовано ефективність застосування фольклорних матеріалів на уроках музичного мистецтва.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, музичне мистецтво, український дитячий пісенний фольклор.

Abstract. *The article explores the role of musical folklore in national-patriotic education of primary school students. It analyzes the potential of Ukrainian lullabies, ritual and patriotic songs in forming national identity and spiritual-moral qualities. Special attention is paid to the use of musical folklore in the context of modern challenges, particularly during martial law. Based on the analysis of scholarly works, the effectiveness of using folk materials in music lessons is substantiated.*

Keywords: *national-patriotic education, music art, ukrainian children's song folklore.*

Успішний розвиток України неможливий без громадян з розвиненою свідомістю, у формуванні яких ключову роль відіграє національно-патріотичне виховання. Такий громадянин має володіти не лише інтелектуальними знаннями з історії та культури України, але й мати високі моральні та духовні якості. Важливим інструментом для цього є організація національно-патріотичного виховання на уроках музичного мистецтва учнів початкової школи.

Зокрема, в умовах воєнного стану український дитячий пісенний фольклор стає потужним засобом для виховання в молодших школярів фундаментальних національних рис, таких як щирість, доброта, співчуття, любов до Батьківщини та прагнення до свободи.

Особливості національно-патріотичного виховання, їх актуальність та шляхи його формування засобами фольклору зосереджені у працях Т. Коваль, З. Богдана, О. Щолокової, Г. Падалки, І. Зязюна. Про важливість використання українського фольклору на уроках музичного мистецтва наголошують у своїх дослідженнях Г. Яківчук, О. Отич, О. Олексюк, Г. Карась.

Фундаментальні засади національно-патріотичного виховання визначені в ключовому документі – «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року». Як зазначається в Концепції, його головною метою є не лише формування активної громадянської позиції, але й «виховання громадянина, який шанує українську культуру, її духовність та стверджує свою національну ідентичність на основі духовних, моральних та культурних цінностей українського народу» [6]. Таким чином, цей процес спрямований на цілісне становлення особистості.

Починаючи з перших років навчання, важливу роль у цьому процесі відіграє музичне мистецтво, оскільки саме воно закладає основи національної свідомості через усвідомлення вагомої ролі музичного

фольклору в історії України. Український дитячий пісенний фольклор може стати концептуальною основою для національно-патріотичного виховання молодших школярів [10]. Згідно з дослідженнями Т. Коваль, народно-пісенне мистецтво має потужний виховний потенціал, що робить його дієвим засобом становлення, формування та розвитку високоморальної, естетично спрямованої особистості, засобом гуманістичного виховання [5, с. 109].

На уроках музичного мистецтва учні занурюються у багатство національної культури через різні форми музичної діяльності. Особливе значення має вивчення колискових пісень, одного з найархаїчніших жанрів, корені якого сягають дохристиянської доби. На думку Л. Василевської-Скупої, у колисковій закладено генетичний код родини, який мати своєю безпосередністю і ніжністю передає дитині. Адже саме із колискових пісень народжуються всі інші пісенні жанри дитячого фольклору [1]. Цей жанр, відзначається різноманіттям тематики та образів, сприяє вихованню в дітей любові та щирості.

Актуальність у сучасних умовах, особливо в контексті протидії збройній агресії Росії, набуває виконання пісень у жанрі маршу, зокрема пісень періоду Української Повстанської Армії (УПА). Ці твори, виникнувши у 1940-1960-х роках, стали, на думку Г. Дем'ян, «духовною зброєю, яка значною мірою посприяла українцям у новому піднесенні національно-визвольної боротьби» [2, с. 467]. Яскравим прикладом такого відродження є повстанська пісня-марш «Ой у лузі червона калина», яка нині виконується як на концертних майданчиках, так і в навчальних аудиторіях.

Формування інтересу до національних музичних традицій є ключовим чинником у створенні стійкого фундаменту національно-патріотичного виховання. Завдяки засвоєнню народних звичаїв у молодших школярів розвивається відчуття приналежності до українського народу, посилюється любов до культури та історії своєї Батьківщини [3]. Використання музичного пісенного фольклору в освітньому процесі дозволяє не просто поглибити знання про історичне минуле, а й сформувати в учнів систему моральних орієнтирів та активну громадянську позицію, спрямовану на збереження та примноження культурних надбань держави [7].

Значний педагогічний потенціал у системі початкової освіти має вивчення українського календарно-обрядового фольклору, зокрема таких жанрів зимового циклу, як колядки та щедрівки. Аналіз і виконання даних

творів сприяє формуванню в учнів молодших класів оптимістичного світосприйняття, позитивного ставлення до життя та поваги до членів родини. Етикетні звертання, характерні для цих пісень (наприклад, «Святий вечір!», «Добрий вечір тобі, пане Господарю»), виконують виховну функцію, прищеплюючи молодшим школярам принципи шанобливого ставлення до старших [11]. Таким чином, робота з обрядовими піснями дозволяє не лише опанувати музичну сторону твору, а й розвинути вміння створювати яскравий художній образ, а також інтегрувати учнів у процес збереження та актуалізації національно-культурної спадщини [9].

Отже, урок музичного мистецтва в початковій школі трансформується у дієвий інструмент формування національно-патріотичних якостей, перетворюючись на урок високого мистецтва, ключовою ідеєю якого є осмислення фольклору через призму універсальних цінностей: добра, миру, любові до Батьківщини. Успішність цього процесу безпосередньо залежить від педагогічної майстерності вчителя, який має інтегрувати навчальний матеріал у єдину педагогічну та художню цілісність. Як резюмують С. Ткачук та С. Раковець, ключовим завданням педагога є не лише «пробудити в учня музичні задатки, але і засобами фольклору прививати дітям культуру поведінки» [7, с. 111].

Таким чином, сьогодні національно-патріотичне виховання на уроках музичного мистецтва має значний потенціал для формування як музичної, так і духовної культури молодших школярів [4]. Інтеграція українського музичного фольклору в систему національно-патріотичного виховання молодших школярів створює необхідні умови для ревіталізації та трансляції новим поколінням духовно-моральних орієнтирів українського народу.

Список використаних джерел:

1. Баранова, Л., Василевська-Скупа, Л., & Остапчук, Л. (2025). Фольклоризм як актуальне явище сучасної української національної культури. *Українське мистецтво у світовому культурному просторі: історія, сучасність та перспективи розвитку*, 61-65. <https://doi.org/10.31652/978-617-UAWCS-2025.16>
2. Дем'ян Г. Українські повстанські пісні 1940-2000 років (історико-фольклористичне дослідження). Львів: Галицька видавнича спілка, 2003. 584 с.
3. Добровольська Руфіна, Білозерська Ганна. Українська музикотерапія як феномен сучасної університетської освіти: тенденції розвитку та становлення. *Наукові інновації та передові технології*, 2024. 4 (32).

НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ МИСТЕЦТВА ТА ОСВІТИ
Міжнародна науково-практична онлайн-конференція
«Мистецька освіта: виклики та перспективи»

4. Добровольська Р. О., Швець І.Б., Білозерська Г.О. Сучасні інновації в мистецькій освіті: музикотерапевтичні, театральні-педагогічні та хорові технології: монографія. Вінниця, 2025. 125 с. <https://dspace.vspu.edu.ua/handle/123456789/16260>
5. Коваль Т. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах нової української школи // Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич, 2020. Вип. 27. Т. 3. С. 107 – 111.
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ МОН від 06.06.2022 р. №527. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> (дата звернення: 26.10.2022).
7. Сідорова С.І. Естетична культура – невід’ємний компонент духовного світу особистості. (2021). Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 14, 61-66. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/1773>
8. Ткачук С., Раковець С. Український музичний фольклор як засіб виховання культури поведінки молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 110 – 112.
9. Kushnir K., Bilozerska H., Sidorova I., Kravtsova N., Kostenko L. Integrated professional with training of the music teacher by means of innovative artistic and pedagogical technologies. *Laplage em Revista (International)*, 2021. 543–551 pp. URL : <https://doi.org/10.24115/S2446-6220202171855p.543-551>
10. О Музыка, Y Lopatiuk, T Belinska, A Belozerskaya, I Shvets. Art education in the context of the modern educational process. – *Universal Journal of Educational Research* 8(11D): 63-68, 2020 <http://www.hrpub.org> DOI: 10.13189/ujer.2020.082408
11. Sizova N., Belinska T., Bilozerska H., Vasylevska-Skupa L., Zuziak T. An Integration Model of Professional Training of a Music Art Teacher by Means of Innovative Technologies. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. 2024. V. 3. 903-934 pp. URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/466069>